

Dieky Dieben

De kopklas *Een steuntje in de rug voor allochtone leerlingen*

In Leiden heeft de 'Adviesgroep Onderwijs Etnische Minderheden' een jaar lang gewerkt aan de uitwerking van het plan een 'Internationale Kopklas' te beginnen. De kopklas is een extra jaar voor buitenlandse leerlingen met voldoende capaciteiten voor het MAVO, HAVO of VWO, om de nog aanwezige hiaten – vooral op gebied van taal – weg te werken. Het komende schooljaar zal deze kopklas van start gaan.

Op een informatieavond voor mensen uit het onderwijs, gaf Dieky Dieben, lid van de Adviesgroep en directeur van De Noorderkring, een basisschool in Leiden-Noord, een praktijkbeschrijving van het onderwijs aan allochtone kinderen ter ondersteuning van het idee dat het onderwijs op allerlei manieren zal moeten werken aan de verbetering van onderwijskansen voor allochtone kinderen. De kopklas is een van de mogelijkheden. Haar verhaal is in dit artikel weergegeven.

Jaarlijks worden we overspoeld met onderzoeken die het volgende beeld bevestigen: kinderen uit etnische minderheidsgroepen halen lage rapportcijfers, scoren laag op de landelijke toetsen, zijn oververtegenwoordigd in het lager beroepsonderwijs, verzuimen veel en verlaten vroegtijdig het onderwijs. De krant stemt ons evenmin optimistisch; zo'n 50 procent van de Marokkaanse schoolverlaters is werkloos, en vermoedelijk zal het merendeel langdurig werkloos blijven. Kortom, het beeld is glashelder. Zo is het niet goed, de onderwijskansen van allochtone kinderen moeten verbeteren. Want we moeten niet alleen constateren dat deze leerlingen slecht scoren, we moeten er als de donder wat aan doen!

Een van de mogelijke oplossingen van de problemen is de kopklas: een extra leerjaar aan het eind van de basisschool, een klas voor allochtone kinderen die door hun etnische achter-

grond zich de leerstof van de middelbare school onvoldoende eigen kunnen maken. Niet omdat ze niet intelligent genoeg zijn maar puur omdat ze nog niet genoeg de taal of het cultureel kader snappen waarin de leerstof verpakt zit. Meer informatie over de kopklas vindt u in de bijlage (op pag. 126-127), hier ga ik vooral in op de noodzaak ervan. Ik doe dat door vanuit mijn schoolpraktijk een beeld van de positie van allochtone leerlingen te geven.

Een verhaal over de praktijk

Ik werk een jaar of acht op De Noorderkring, een school in Leiden-Noord met veel allochtone leerlingen, voornamelijk Marokkanen. Zelf heb ik vooral les gegeven in de bovenbouw, vaak in groep 8. Daar de problematiek van tweede-taalverwerwers – zoals wij de allochtone kinderen noemen – een grote zorg is van het gehele team, zijn wij als school erop gespitst de achterstanden van deze leerlingen in kaart te brengen en een speciale didactiek te ontwikkelen die nodig is om hun onderwijskansen te verbeteren.

Want dat er sprake is van een Nederlandse-taalachterstand, is de kleuterleidster al gelijk duidelijk vanaf het moment dat de nieuwe Marokkaanse kleuter onze school binnenstapt. In vergelijking met een kleuter die uit een Nederlands sociaal zwak milieu komt, wordt de achterstand van de allochtone kleuter geschat op zo'n twee jaar. Bij ons kun je zeggen dat de achterstand *minimaal* twee jaar is, immers de Marokkaanse kleuter is wel in Leiden geboren maar woont in een 'Marokkaanse wijk' en spreekt op zijn vierde verjaardag geen Nederlands.

Zo'n achterstand wordt natuurlijk niet in een paar jaar tijd ingelopen, tenzij we het probleem van alle kanten aanpakken. Daarbij moeten we niet alleen denken aan het uitbreiden van de schooltijd zoals bij de kopklas het geval is, maar ook aan voorschoolse opvang en aan gerichte taalprogramma's in de basisschool.

Taalachterstand

Nederlandse zesjarigen gebruiken, wanneer ze in groep 3 met het leren lezen beginnen, actief zo'n 3500 woorden. Turkse en Marokkaanse klasgenoten gebruiken daarvan nog niet de helft. Vijfjarige Nederlandse kinderen hebben

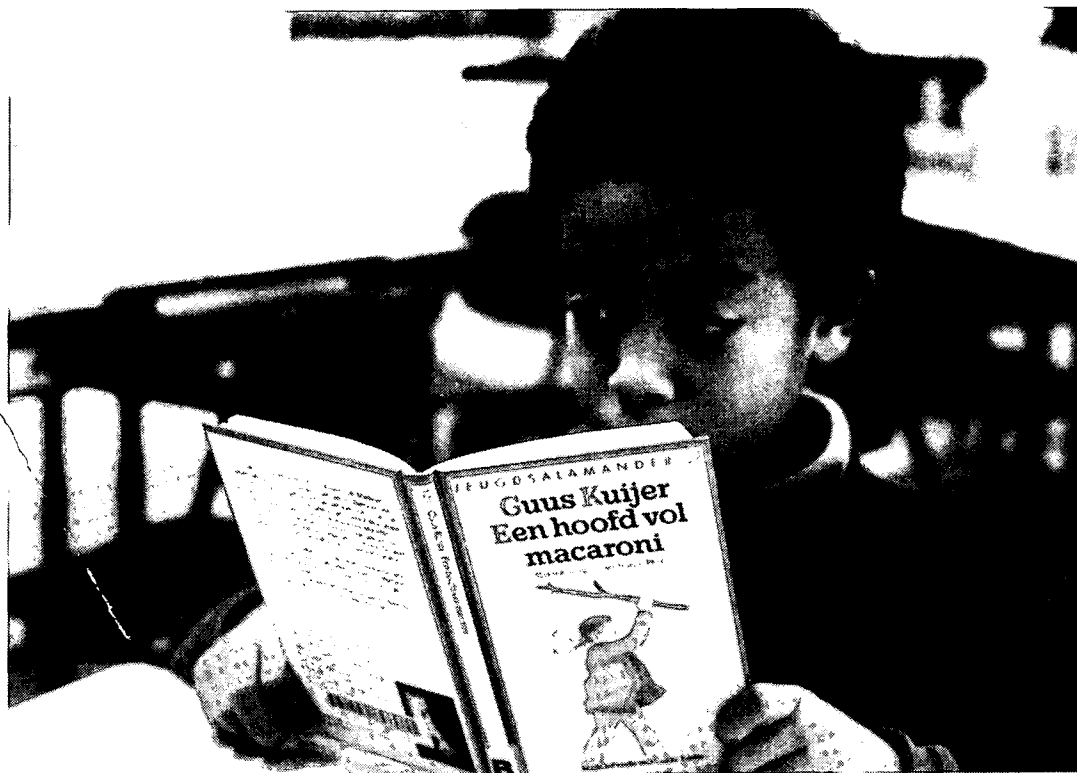

Foto: Christa de Wolf

meer Nederlandse woorden tot hun beschikking dan negenjarige Turkse en Marokkaanse kinderen. Dit gegeven alleen al moet enorme gevolgen hebben voor de leerprestaties van kinderen.

In de eerste twee kleuterklassen zouden de kinderen een achterstand van zo'n 3000 woorden moeten inhalen! Speciale kleuterprogramma's helpen ons een duizend woorden verder. Daarmee is de achterstand een stuk ingelopen, maar nog niet overbrugd.

De verschillen tussen autochtone en allochtone kinderen vallen in groep 3 weer minder op. Om goed te leren lezen krijgen zij eenvoudige verhaaltjes met simpele woorden, korte zinnen en veel herhalingen. Nederlandse en allochtone kinderen leren dan ook lezen in ongeveer hetzelfde tempo. Maar wanneer zij het technisch lezen onder de knie hebben, kunnen de Nederlandse kinderen hun leesprestaties sneller opvoeren. Dank zij hun grote woordenschat en hun kennis van de westerse cultuur, kunnen zij het merendeel van de tekst begrijpen; die paar ongekende woorden kunnen zij uit de context

afleiden. Ook het allochtone kind kan de tekst verklanken, maar in de hogere klassen mist het al gauw te veel essentiële woorden om de inhoud te kunnen begrijpen en om de betekenis van een ongekend woord te raden. En de ongekende woorden zijn niet alleen de moeilijke woorden, maar juist ook heel simpele woorden waarvan ik als vanzelfsprekend aanneem dat mijn allochtone leerlingen deze begrijpen. Gisteren liep ik bij voorbeeld op het schoolplein gezellig gearmd met twee Marokkaanse meiden van groep 5. 'Juf, heb je een man?', vroegen zij op een zeker moment belangstellend. Om hun vraag goed te beantwoorden zou ik een nogal gecompliceerd verhaal moeten vertellen. Maar daar ik niet van plan was mijn privé-leven met hen te bespreken, maakte ik me ervan af met een eenvoudig 'ja', ervan uitgaande dat ik daarmee hun nieuwsgierigheid voldoende zou bevredigen. 'Hoe heet hij?' Dat gaat je niet aan, dacht ik bij mezelf. Maar ik gaf een wat kindvriendelijker antwoord: 'Dat is geheim.' Waarna de meiden triomfantelijk aan iedereen vertelden dat mijn man 'Geheim' heet, een

vergissing die geen enkel Nederlands kind zou maken ook al zou dit het woord 'geheim' niet kennen.

Saïda

Nu lijkt het vaak alsof een anderstalig kind al heel wat Nederlands beheerst. Neem Saïda. Die meid heeft een aardige babbel, roept evenals haar Nederlandse vriendinnetje dat die schoenen 'onwijs gaaf' zijn, en tijdens de maandsluiting is zij de aangewezen persoon om de presentatie te doen. Taallesjes maakt Saïda als een van de besten, ze is een kei in spelling, en leest technisch als een trein. Natuurlijk blijven de oefeningen met spreekwoorden of het gebruik van de lidwoorden erg moeilijk. Maar verder lijkt Saïda goed in taal.

Maar in feite beheerst Saïda het Nederlands nog lang niet zo goed. Zij maakt veel fouten in haar verslagen, en tekstverklaren is onvoldoende. Bij zulke taalonderdelen blijkt dat haar taalontwikkeling veel te hoog wordt ingeschat.

Nog duidelijker wordt dit bij de wereldoriëntatie-vakken. Het veronderstelde taalniveau in de aardrijkskunde- en geschiedenisboeken ligt erg hoog. Te veel woorden en begrippen zijn Saïda onbekend, zodat het onmogelijk wordt om de inhoud van de tekst te raden. Dus gaat de tekst langs haar heen. Bovendien is ze niet echt geïnteresseerd in het wereldgebeuren en ze is te weinig gemotiveerd om via het Jeugdjournaal of Klokhuys de nodige woordenschat bij te spijkeren. Maar Saïda is ijverig en leert veel uit het hoofd, dus lukt het haar toch wel om een 6 of een 7 voor aardrijkskunde te krijgen.

Toets

En dan komt de toets in groep 8. Opnieuw word ik met mijn neus op de feiten gedrukt. Mijn allochtone kinderen, die ik toch echt wel geschikt acht voor het AVO, scoren onvoldoende voor dat schooltype. Ze komen uit de toets met het gemiddelde nodig voor het LBO of soms zelfs nog daaronder. Toch blijf ik zeggen: deze leerlingen horen niet op het LBO, Saïda moet een kans krijgen op een AVO-school. Dus ga ik met de brugklascoördinator praten. Een warm pleidooi resulteert in een warm onthaal. Ik probeer zo precies mogelijk aan te geven waar het bij Saïda aan schort en ben blij met de

extra aandacht die de ontvangende school belooft te geven. Saïda rolt door het eerste jaar. Het tweede jaar wordt moeilijker. Weer zijn het dezelfde vakken waar Saïda als eerste voor de bijl gaat. Nederlands wordt een mager vijfje of zesje, dus dat gaat nog. Maar het zijn de zaakvakken die het 'm doen. Vakken als aardrijkskunde en geschiedenis doen een steeds groter beroep op de leesvaardigheid en op een uitgebreide passieve woordenschat. Gigantisch valt Saïda door de mand. Hoewel zij zich verbaal prima kan redden, blijkt met name de passieve woordenschat bij haar Nederlandse klasgenoten duizenden malen groter te zijn. En juist die enorme passieve woordenschat is nodig om tijdens het vak geschiedenis iets op te steken. Nu is Saïda bijdehand genoeg en durft ze de leerkracht wel om de uitleg van een bepaald woord te vragen. Maar bij het tweede woord doet ze het niet meer. Nu moet het woordenboek uitkomst bieden, maar juist het woordenboek hanteert een taal die zij niet begrijpt dus komt ze van de regen in de drup.

Extra studielessen... goed, dat helpt wat. Maar het probleem zit dieper dan het niet goed weten hoe je moet studeren. Huiswerkklas... dat helpt, want een huiswerkbegeleider kan termen toelichten. De volgende les is het echter van hetzelfde laken een pak. Ook deze les staat bol van de onbegrijpelijke woorden, begrippen en gezegdes. Saïda wordt er moedeloos van.

Nadia

Nadia, een heel slimme en goed gemotiveerde leerling, blijft net zo lang doorvragen tot ze het snapt. Zij heeft zich een taalvaardigheid en een leerstrategie eigen gemaakt, waarmee zij maar al te vaak haar Nederlandse klasgenoten te slim af is. Nadia zit nu voor haar eindexamen vwo. Maar Nadia is een grote uitzondering!

Veel intelligente allochtone leerlingen worstelen zich met moeite door een MAVO heen, of haken net als Saïda af. Saïda is overgestapt naar het LBO. Maar ook daar voelde ze zich niet echt op haar plaats; ze ondervond te weinig stimulans en blijft nu maar liever thuis. Moeder kan haar hulp goed gebruiken.

Zonde, doodzonde! Saïda had ik graag een extra jaar willen houden, haar extra willen trainen voor het voortgezet onderwijs. Maar dan zou ze ook weer veel zaken, die ze in groep 8 al

Foto: Christa de Wolf

gehad heeft, moeten overdoen. Bovendien hield ze de lagere school wel voor gezien. Was er toen maar een kopklas geweest!

Khalid

Gelukkig voor Khalid komt er een kopklas. Khalid is een Marokkaanse jongen die vier jaar geleden de Nederlandse school is binnengestapt. Eerst heeft hij een jaar in de opvangklas gezeten. Daarna wist hij zich behoorlijk snel te redden in een reguliere klas. Zijn hiaten zijn duidelijk, maar zijn ijver, zijn brede belangstelling en leergierigheid, de redelijke snelheid waarmee hij achterstanden inloopt, duiden op een AVO-instelling.

Maar ook Khalid heeft grote moeite met de teksten van zijn aardrijkskunde- of geschiedenisboek. Iets minder moeite heeft hij met het krantje van het School-Weekjournaal. Omdat hij goed op de hoogte is van de actualiteiten kan hij het hoofdartikel van deze week: 'De verkiezingen in Polen' goed samenvatten. De meest moeilijke woorden, die specifiek met het on-

derwerp te maken hebben, begrijpt hij wel. Maar het zijn de uitdrukkingen ('de lakens uitdelen'), beeldspraak ('een klinkende overwinning') of cultuurspecifieke vergelijkingen ('een huishouden van Jan Steen') die in de tekst voorkomen en op zich niets met het eigenlijke onderwerp te maken hebben, die het begrijpen van de tekst onoverkomelijk moeilijk maken. Want Khalid neemt het uitdelen van de lakens letterlijk en raakt daardoor volledig van de wijs. Om dit te voorkomen moet je hem bepaalde leesstrategieën aanreiken.

Juf: 'De schrijver zal niet letterlijk bedoelen dat er lakens worden uitgedeeld. Kijk nog eens goed naar de zin ervoor of erna. Misschien geven die wat meer informatie. Er staat namelijk: «Vorig jaar zaten er *alleen* communisten in de regering. Zij deelden de lakens uit.»'

Khalid: 'Bedoelen ze dat de communisten de baas waren?'

Prima! Dat heeft Khalid slim opgelost. Maar dat is niet verrassend want hij is een intelligente leerling. Toch moet ik niet aan de uitkomst van zijn toets denken; er zal ongetwijfeld LBO uit-

---

WAT IS DE INTERNATIONALE KOPKLAS ?

Een extra jaar voor buitenlandse leerlingen die het Nederlandse basisonderwijs hebben doorlopen en in principe voldoende capaciteiten hebben om (MAVO) HAVO of VWO te kunnen volgen, maar nog een aantal hiaten vertonen in specifieke kennis en vaardigheden, met name op het gebied van taal. In de internationale Kopklas zal gericht worden gewerkt aan het wegwerken van deze hiaten.

WAAROM EEN INTERNATIONALE KOPKLAS ?

De doorstroming van buitenlandse leerlingen naar het voortgezet onderwijs wijkt sterk af van die van de Nederlandse leerlingen; ongeveer 70% van de Nederlandse leerlingen gaat naar het AVO/VWO en 30% naar het LBO, terwijl voor buitenlandse leerlingen het omgekeerde geldt. Bovendien blijken voor buitenlandse leerlingen die naar een AVO/VWO-scholengemeen-

schap zijn doorgestroomd (taal)problemen op den duur een steeds grotere belemmering te vormen.

Door deze moeilijkheden belanden deze leerlingen vaak op een afdeling die beneden hun niveau ligt (bijvoorbeeld MAVO in plaats van HAVO) of gaan zij gedesillusioneerd naar het LBO, dat zij dan vaak zelfs zonder diploma verlaten.

Daarnaast zijn er echter leerlingen die uiteindelijk op de mavo terecht komen, terwijl hun capaciteiten op V.W.O.-niveau liggen.

De Adviesgroep is van mening dat het nodige moet gebeuren om in deze situatie verandering te brengen. Een van de mogelijkheden tot verbetering van de schoolkansen van buitenlandse leerlingen is de internationale Kopklas. De Adviesgroep is zich er goed van bewust dat er daarnaast nog meer en ook andersoortige maatregelen noodzakelijk zijn, o.a. in de voorschoolse periode.

Kortom: de Kopklas is bedoeld voor leerlingen die in groep 8 op basis van de uitslag van de Cito-toets naar het L.B.O. doorstromen ter-

wijl zij volgens de leerkracht van groep 8 geschikt zijn voor het a.v.o. Maar in de Kopklas horen ook de leerlingen thuis wiens Cito-score net hoog genoeg is om toegelaten te worden tot een a.v.o./v.w.o.-scholengemeenschap maar die volgens de leerkracht van groep 8 capaciteiten op atheneum-niveau hebben.

VOOR WIE IS DE KOPKLAS BEDOELD?

Leerlingen die tot de Kopklas willen worden toegelaten, dienen aan de volgende criteria te voldoen:

- een niet-Nederlandse nationaliteit of achtergrond hebben;
- het Nederlandse basisonderwijs hebben doorlopen;
- in principe beschikken over voldoende capaciteiten om h.a.v.o./v.w.o. te volgen;
- op 1 oktober van het (Kopklas)-schooljaar niet ouder zijn dan 13 jaar;
- het Nederlands als dagelijkse omgangstaal beheersen;
- beschikken over een goede motivatie en werkhouding.

---

komen. En het is niet waar: hij wil en kan andere dingen.

Goed dat er een kopklas komt. Khalid kan een extra jaar goed gebruiken om vervolgens toch naar het AVO door te stromen. Voor de duidelijkheid: de kopklas wordt geen verlengd basisschooljaar, maar een heel speciaal jaar waarin allochtone leerlingen net die vaardigheden aanleren, waarmee zij hun kansen kunnen grijpen die het Nederlands onderwijssysteem zegt hen te bieden.

Toen ik vandaag aan Khalid vroeg naar welke school hij volgende jaar gaat, zei hij gelijk: 'Naar de HAVO!' 'En lukt je dat dan wel?' 'Natuurlijk juf, want ik wil het toch!' Met zo'n extra jaar achter de rug, heb ik daar alle vertrouwen in.

Bijlage op pag. 126-127 *Enige informatie over de kopklas, overgenomen uit de aanmeldingsfolder van de 'Adviesgroep Onderwijs Etnische Minderheden'*

WAT KRIJGEN ZE IN DE KOPKLAS?

Uitgangspunt is dat de leerlingen bij hun komst in de Kopklas de basisschool hebben afgerond en dat zij t.a.v. bepaalde onderdelen van de leerstof hiaten vertonen. In de Kopklas gaat het om het wegwerken van deze hiaten.

Het is dus absoluut niet de bedoeling dat in de Kopklas de leerstof van groep 8 nog eens dunnetjes wordt overgedaan. Kopklasleerlingen zijn niet blijven zitten!! Leerlingen krijgen in de Kopklas een op maat gesneden programma aangeboden, waarbij TAAL centraal zal staan. De rode draad in het lesprogramma van de internationale Kopklas is TAAL, TAAL en nog eens TAAL.

Een globale schets van het onderwijs in de vakgebieden:

Nederlands

Nadere invulling is in principe afhankelijk van de leemten bij de individuele leerlingen. In ieder geval zal in ruime mate aandacht worden besteed aan:

+grammatica (o.a. gebruik van lidwoorden, aanwijzende voornaamwoorden);

+uitbreiding van de woordenschat;
+spreekwoorden en gezegden;
+figuurlijk taalgebruik;
+studerend en begrijpend lezen;
+hanteren van naslagwerken, kaarten, tabellen en grafieken, woordenboeken;
+het stellen (opbouw van een verhaal, samengesteld gebruiken van zinnen)

Rekenen

Uitgangspunt is dat de basisvaardigheden worden beheerst; deze worden in de Kopklas op peil gehouden. De nadruk komt te liggen op de taalvaardigheden bij het rekenen: het redeneren en het verwoorden van gekozen oplossingen.

Wereldoriëntatie

Ook hier is het uitgangspunt dat de inscholing op de basisschool is gebeurd: een Kopklasleerling is bij toelating dus bekend met de basisbegrippen uit de geschiedenis, aardrijkskunde en kennis der natuur. In de Kopklas staan de zaakvakken in het teken van het uitbreiden en verbeteren van de taalvaardigheid van de leerlingen:
=het leren lezen en begrijpen van teksten;

=het omgaan met definities, schema's;
=het hanteren van informatiebronnen, werken in bibliotheek/documentatiecentrum;
=maken van werkstukken, houden van spreekbeurten.

Er zal deels gebruik gemaakt worden van brugklasboeken bij wereldoriëntatie.

Bewegingsonderwijs, creatieve en muzische vakken

Bewegingsonderwijs komt als afzonderlijk vak op het rooster voor. De creatieve en muzische vakken bieden de mogelijkheid om het Nederlands te gebruiken in een diversiteit aan situaties : dramatische expressie, museum- en/of theaterbezoek, lay-out van een werkstuk.

Naast bovengenoemde vakgebieden wordt in de Kopklas uiteraard ook aandacht besteed aan huiswerktraining, planning, studievaardigheden, en dergelijke.

Indien mogelijk zullen de Kopklasleerlingen zo nu en dan les krijgen van een leerkracht in een van de a.v.o.-scholengemeenschappen.